

Bijzondere flora op Gaasterlandse golfbaan

Freerk Kunst & Klaas Ybema

De auteurs verzamelen al 25 jaar lang voor FLORON gegevens over de verspreiding van wilde planten in het westelijk deel van Fryslân. Dat gebeurt op basis van "hokken" van 1 km². Natuurgebieden zijn schaars in dit deel van de provincie en het agrarisch gebruik voert de boventoon. Daarom is het fijn om af en toe een pareltje aan te treffen waar bijzondere soorten groeien. Vaak is dat het geval in Gaasterland vanwege zijn afwijkende grondsoort (zand en leem), maar op een golfbaan verwacht je toch niks bijzonders? Dit artikel rekt af met het vooroordeel dat elke golfbaan een steriel groen laken is, waar niets van enig belang de kans krijgt te groeien.

Geschiedenis en beheer

Ooit lag er tussen de Sminkewei enerzijds en landgoed Kippenburg en het Lycklamabos anderzijds een enclave van boerenweilanden (figuur 1). De natuurwaarde daarvan zal beperkt zijn geweest en nam waarschijnlijk af, zoals overal elders waar de landbouw intensiveert. In het kader van de EHS (Ecologische Hoofdstructuur) werd een plan gemaakt om dit terrein te veranderen in een golfbaan met hoge natuurwaarden, of - afhankelijk van de positie die men innam - een natuurgebied waarin zich een golfbaan bevond. Zoals de hele EHS-discussie destijds in Gaasterland tot hoog oplopende emoties leidde, zo riep ook dit deel van het plan weerstanden op bij omwonenden. Men vreesde voor geluidsoverlast en aantasting van de privacy door een toeloop van sporters. Bovendien zou een golfbaan niet in de natuur passen. De aanleg van de golfbaan werd zelfs in het jaar 2000 geschorst, maar dat werd een half jaar later door de Raad van State weer herroepen, zodat men in 2001 aan de slag kon. "Geen golfbaan, dan ook geen natuur", zo luidde kortweg het motto (Leeuwarder Courant 2000, 2001). De natuurorganisaties konden zich met de plannen verenigen en een jaar later werd de baan opgeleverd. Van de 43 hectare bestond 16 hectare uit golfbaan en de rest was natuur. De baan sloot landschappelijk mooi aan op de omliggende bossen.

Figuur 1. Kaart van de golfbaan, gelegen tussen het Lycklamabos enerzijds en het natte natuurgebied Wyldemerck anderzijds. (Bron: Jan-Willem van Aalst, www.imergis.nl, open streetmap, BAG, Top 10 NL).

Het hele gebied valt onder de bestemming "Natuur", waarbij de golfbaan de nevenfunctie "Recreatie" heeft. In november 2013 kreeg de Golfclub Gaasterland het GEO-certificaat voor duurzaam golfbaanbeheer toegekend. Dit houdt onder andere in dat men de natuurlijke omgeving tracht te behouden en te verbeteren en dat het onderhoud van de baan gericht is op het behoud van flora en fauna. Meststoffen en (biologisch afbreekbare) bestrijdingsmiddelen worden daarom spaarzaam gebruikt. Waar verschaald moet worden, wordt het maaisel afgevoerd en ook zet men soms een kudde schapen in voor de begrazing. In droge tijden worden de greens en tees besproeid met water uit de nabijgelegen Luts, een gekanaliseerd riviertje dat tot de Friese boezem behoort. Leden en bezoekers mogen niet in de natuurgedeeltes komen. Dat gaat zover dat afgedwaalde golfballen niet worden opgehaald. Ons floristisch onderzoek leverde dan ook meer ballen dan bijzondere plantensoorten op.

Werkwijze en resultaten

Het golfterrein strekt zich uit over twee "km-hokken", te weten 165.541 en 165.542. Alle in deze hokken aangetroffen plantensoorten werden aangestreept. Dat resulteerde in respectievelijk 233 en 196 soorten per hok, uiteraard met een grote overlap in aangetroffen soorten tussen beide hokken. Voor het golfterrein werden de soorten op de lijst met rood aangestreept en dat leidde tot een totaal van 122 soorten. Hierbij is het waarschijnlijk dat eerder buiten het golfterrein reeds aangegeven soorten soms abusievelijk niet opnieuw werden aangestreept, terwijl ze wel op het golfterrein groeiden. Het werkelijke aantal soorten kan dan ook geschat worden op rond de 150. Geen modern weiland dat dit aantal ooit zal benaderen. Bij de aanleg van het terrein heeft men gezorgd voor hoogteverschillen (figuur 2). Sloten en poeltjes werden gegraven, waarmee elders heuvels werden opgeworpen; ook werden er stukken afgeplagd. Hierdoor komen er gradiënten voor van droog naar nat en samen met het overwegend voedselarme karakter van de (zand)grond leidt dit tot een gevarieerde en interessante vegetatie.

Van alle gevonden soorten kan een twintigtal als (min of meer) bijzonder worden aangemerkt vanwege het niet algemene of zelfs zeldzame voorkomen in deze regio. Daarvan staan er acht op de Rode Lijst (tabel

Figuur 2. Overzicht golfbaan bij Oudemirdum 29 juni 2014 (foto Jan Ybema).

1). De droge gronden, het mooist ontwikkeld aan de zuidkant van het terrein, laten soorten zien als Struikhei (*Calluna vulgaris*), Stekelbrem, Zandzegge (*Carex arenaria*), Schapenzuring (*Rumex acetosella*) en Klein vogelpootje (*Ornithopus perpusillus*). Een bijzondere vondst, gedaan door Hinko Talsma in 2013 en op zijn aanwijzingen door ons hervonden, is de Kruipbrem. Deze soort was alleen voor 1950 van deze omgeving bekend (Stichting Floron, 2011) en wordt door van der Ploeg (1977) niet vermeld.

De vochtiger, veelal afgeplagde zone, bevat een interessante (pionier) begroeiing, waarin Kleine en Ronde zonnedaauw en Moeraswolfsklauw een prominente plaats innemen (figuur 3). Daarnaast treft men er diverse zeggensoorten aan, zoals de Geelgroene zegge (*Carex oederi* subsp. *oedocarpa*), de Blauwe zegge (*Carex panicea*) en de Dwergzegge (*Carex oederi* subsp. *oederi*). Gewone dopheide (*Erica tetralix*), Kale jonker (*Cirsium palustre*), Tormentil (*Potentilla erecta*), Egelboterbloem (*Ranunculus flammula*), Liggend hertshooi (*Hypericum humifusum*) en opvallend veel pollen Veelstengelige waterbies (*Eleocharis multicaulis*) zijn verder de meest opvallende soorten van deze vochtige zone, die langs poelen en greppels geleidelijk overgaat in een nat milieu. In en langs deze watertjes komen planten voor die volgens Weeda *et al.* (2000) horen bij de Pilvaren-associatie (*Pilularietum globuliferae*) en/of tot de Associatie van Vlottende bies (*Scirpetum fluitanties*). Naast de naamgevers behoren

tot deze associaties ondermeer Knolrus (*Juncus bulbosus*), Moerashertshooi, Gewone waternavel (*Hydrocotyle vulgaris*) en Egelboterbloem, soorten die alle in ruime mate werden aangetroffen. Vooral Vlottende bies en Moerashertshooi (figuur 4) groeiden plaatselijk overvloedig en zijn trouwens ook van de Wyldemerk bekend. Kenmerkend voor beide associaties is verder Ondergedoken moerasscherm (*Apium inundatum*), maar die werd niet gevonden. Mogelijk kan toekomstig gericht onderzoek deze soort alsnog (letterlijk) boven water halen. Ook Duizendknoopfonteinkruid (*Potamogeton polygonifolius*) en Veelstengelige waterbies treden dikwijls op in de Associatie van Vlottende bies en ontbreken niet in dit terrein. Andere soorten die genoemd kunnen worden van de natte zone zijn Holpijp (*Equisetum fluviatile*), Zomprus (*Juncus articulatus*), Gewone waterbies (*Eleocharis palustris*) en Groot blaasjeskruid (*Utricularia vulgaris*).

Tenslotte leverde onze inventarisatie nog de bevestiging op van een aantal eerder gevonden soorten, onder andere door Hinko Talsma in 2013. Zo bloeide langs een van de slootjes de Bosbies (*Scirpus sylvaticus*), die uit deze regio tot dan toe ook alleen voor 1950 bekend was (Stichting Floron, 2011). Ook de Veldrus (*Juncus acutiflorus*) werd weer gevonden, evenals de Moeraszegge (*Carex acutiformis*). Van de varens kunnen Koningsvaren (*Osmunda regalis*) en Dubbelloof worden genoemd, groeiend langs wat steilere slootkanten en ook elders in Gaasterland zeker niet zeldzaam. En er bloeiden enkele tientallen Rietorchissen (*Dactylorhiza majalis*) op het terrein. Die gaat het de laatste jaren weliswaar voor de wind, maar toch stemt de vondst van een bloeiende orchis altijd tevreden.

Conclusie en dankwoord

De Gaasterlandse golfbaan laat zien dat recreatie en natuur heel goed samen kunnen gaan. Zonder de golfbaan zouden veel van de gevonden plantensoorten daar niet groeien, want het gebied zou waarschijnlijk "rationeel verkaveld" en geëgaliseerd zijn verworden tot de zoveelste Engels raaigrassteppe. Met acht Rode Lijst soorten en een handvol andere niet algemene soorten biedt deze natuurgolfbaan nieuwe kansen of zo men wil een toevluchtsoord voor planten die elders zwaar onder druk staan of verdwenen zijn. Verder onderzoek in de toekomst, bijvoorbeeld in de vorm van monitoring eens in de vijf jaar, zou meer bijzondere soorten aan

Tabel 1. Rode Lijst soorten die op het terrein van de Golfclub Gaasterland werden aangetroffen in de zomer van 2014. * Schatting volgens FLORON schaal.

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Rode Lijst status	Abundantie*
<i>Blechnum spicant</i>	Dubbelloof	Gevoelig	6 - 25
<i>Drosera intermedia</i>	Kleine zonnedaauw	Gevoelig	501 - 5000
<i>Drosera rotundifolia</i>	Ronde zonnedaauw	Gevoelig	> 5000
<i>Eleogiton fluitans</i>	Vlottende bies	Kwetsbaar	501 - 5000
<i>Genista anglica</i>	Stekelbrem	Gevoelig	51 - 500
<i>Genista pilosa</i>	Kruipbrem	Kwetsbaar	2 - 5
<i>Hypericum elodes</i>	Moerashertshooi	Kwetsbaar	> 5000
<i>Lycopodiella inundata</i>	Moeraswolfsklauw	Kwetsbaar	> 5000

Figuur 3. Moeraswolfsklauw en Kleine zonnedauw op golfbaan Oudemirdum 29 juni 2014 (foto Jan Ybema).

het licht kunnen brengen, zoals het Ondergedoken moerasscherm. Ook het scheppen van een droge, niet als deel van de golfbaan dienende heuvel, zou de diversiteit aan soorten kunnen doen toenemen. Daarbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld Klein tasjeskruid (*Teesdalia nudicaulis*), Eenjarige hardbloem (*Scleranthus annuus*), Zandblauwtje (*Jasione montana*) en Grasklokje (*Campanula rotundifolia*), die niet werden aangetroffen.

We zijn dank verschuldigd aan Evert Steensma, baancommissaris van de golfclub, die ons de vergunning verstrekte om ons werk te doen en met ons een eerste verkenning over het terrein ondernam. Verder aan alle marshalls en kantinevrijwilligers van de club. We werden altijd vriendelijk, belangstellend en respectvol

Figuur 4. Moerashertshooi aan poeltje op golfbaan Oudemirdum 29 juni 2014 (foto Jan Ybema).

bejegend en nooit vertrokken we zonder een kop koffie aangeboden te hebben gekregen. Een aanbod waarvan we op gepaste wijze graag gebruik maakten. Golfspelers en natuuronderzoekers hielden rekening met en waar nodig afstand tot elkaar. Want een golfbal tussen je ogen, dat gun je niemand.

Literatuur

Leeuwarder Courant, 22-12-2000. Rechter heft schorsing aanleg golfbaan op.

Leeuwarder Courant, 14-06-2001. Uit zandhopen ontstaat natuurgolfbaan.

Ploeg, D.T.E. van der, 1977. Atlas fan de floara fan Fryslân, Fryske Akademy, Ljouwert.

Stichting Floron, 2011. Nieuwe Atlas van de Nederlandse Flora, Nijmegen.

Weeda, E.J., J.H.J. Schaminée en L. van Duuren, 2000. Atlas van Plantengemeenschappen in Nederland, deel 1. Wateren, moerassen en natte heiden, KNNV Uitgeverij, Utrecht.

Websites

www.golfclubgaasterland.nl

Beleidsplan Golfbaanonderhoud (versie 2, 31-03-2014).

Freerk Kunst
Noard 125
8711 AD Workum
fkunst@live.nl

Klaas Ybema
Waechfinne 14
8711 EG Workum
k.ybema@planet.nl